

Briuselis, 2018 01 11
COM(2018) 2 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**Programos „Horizontas 2020“ laikotarpio vidurio vertinimas. Europos mokslinių
tyrimų ir inovacijų poveikio didinimas**

1. ĮVADAS

Išsaugoti Europos socioekonominį modelį ir vertybes, taip pat jos konkurencingumą pasaulyje labai padės moksliniai tyrimai ir inovacijos (MTI). Tai dar akivaizdžiau sparčiai kintančiame pasaulyje, kuriame mūsų sėkmė vis labiau priklauso nuo žinių kūrimo ir greito jų transformavimo į inovacijas, o ne nuo gamtos išteklių naudojimo ar atlyginimų mažinimo. Ekonomika tvariai augti ateityje gali tik jei investuosime į MTI dabar.

2014–2020 m. ES bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Horizontas 2020“ yra pagrindinė šiam tikslui skirta ES priemonė. Ja siekiama skatinti ekonomikos augimą ir kurti darbo vietas pasinaudojant moksliniais tyrimais ir inovacijomis, skatinant pažangų mokslą ir pramonės pirmavimą ir sprendžiant visuomenės uždavinius.

Kaip numatyta Geresnio reglamentavimo gairėse¹, Komisijos tarnybos atliko nuodugnų tarpinį vertinimą: įvertinta programos pažanga per pirmuosius trejus įgyvendinimo metus². Suinteresuotieji subjektai labai aktyviai dalyvavo viešose konsultacijose dėl tarpinio vertinimo: pasisakė 3 500 respondentų ir gauta daugiau kaip 300 išsamių pozicijos dokumentų.

Kituose trijuose atskiruose tarpiniuose vertinimuose aptartas Europos inovacijos ir technologijos institutas (EIT)³, pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 185 straipsnį sukurtos viešojo sektoriaus subjektų partnerystės organizacijos⁴ ir pagal 187 SESV straipsnį inicijuotos viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijos⁵. Atskiros nepriklausomos ekspertų grupės taip pat atliko devynių sutartinių viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijų laikotarpio vidurio vertinimą⁶ ir vieną Jungtinio tyrimų centro tiesioginių veiksmų laikotarpio vidurio vertinimą⁷.

Tarpinio vertinimo argumentais, rengdama ataskaitą ir rekomendacijas dėl ateities, pasinaudojo ES MTI programų poveikio didinimo klausimams suburta Pascalio Lamy pirmininkaujama nepriklausoma aukšto lygio grupė (Lamy aukšto lygio grupė)⁸.

Kaip reikalaujama pagal reglamento, kuriuo nustatoma programa „Horizontas 2020“⁹, 32 straipsnį, šio komunikato tikslas – atkreipti ES institucijų dėmesį į atliekant bendrą vertinimą padarytas pagrindines išvadas (2 skirsnis) ir įgytą patirtį (3 skirsnis). Čia nurodyta, ką galima pagerinti ir kuria kryptimi veikti ateityje, ir pateikiami pirmieji atsakymai į Lamy aukšto lygio grupės rekomendacijas dėl poveikio didinimo.

¹ https://ec.europa.eu/info/files/better-regulation-guidelines_en

² SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas.

³ COM(2017) 352 *final*

⁴ COM(2017) 340 *final*

⁵ COM(2017) 339 *final*

⁶ <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6de81abe-a71c-11e7-837e-01aa75ed71a1>

⁷ http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC107957/jrc_implementation_review_web-final.pdf

⁸ „LAB – FAB – APP - Investing in the European future we want“, Nepriklausomos aukšto lygio grupės ES mokslinių tyrimų ir inovacijų programų poveikio didinimo klausimams ataskaita, 2017 m. liepos 3 d.

⁹ 2013 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1291/2013

2. PAGRINDINĖS PROGRAMOS „HORIZONTAS 2020“ TARPINIO VERTINIMO IŠVADOS

Tarpinio vertinimo išvadas patvirtino kitos ES institucijos: Europos Parlamentas¹⁰, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas¹¹, Regionų komitetas¹², o visai neseniai – Konkurencingumo taryba 2017 m. gruodžio 1 d. Tarybos išvadose¹³. Valstybės narės taip pat priėmė nuomonę Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų komitete (EMTEK)¹⁴. Bendra išvada – programa „Horizontas 2020“ didžia dalimi įgyvendinama sėkmingai.

Programa „Horizontas 2020“ patraukli ir aktuali. Ji pritraukia dalyvių iš geriausių institucijų ir įmonių Europoje ir už jos ribų ir aprėpia labai įvairias disciplinas. Suinteresuotieji subjektai pareiškė esą labai patenkinti programa, kaip matyti iš nesilpstančio susidomėjimo nepaprastai konkurencingais kvietimais teikti paraiškas. **Daugiau nei pusė programos „Horizontas 2020“ dalyvių nėra dalyvavę ankstesnėje bendrojoje programoje (7BP).** Dalyvauja daugiau pramonės įmonių: 23,9 proc. pramoninėms, didelio poveikio technologijoms ir visuomenės uždaviniams skirto biudžeto atitenka MVĮ. Tai gerokai daugiau nei planuoti 20 proc. Programa „Horizontas 2020“ lanksčiai reagavo į kintančius politinius prioritetus, tokius kaip migracija ir ekstremaliosios situacijos, pavyzdžiui, Ebolos ir Zikos virusinių ligų protrūkiai.

Programa atveria unikalių bendradarbiavimo ir tinklaveikos galimybių. Viena iš penkių „Horizonto 2020“ mokslinių publikacijų atsirado bendradarbiaujant akademinėi bendruomenei ir privačiajam sektoriui. „Horizontas 2020“ subrandino daugiau tarpdisciplininių publikacijų negu 7 BP. Sutartinės viešojo ir privatačio sektorių partnerystės organizacijos, kurių mokslinių tyrimų ir inovacijų darbotvarkės drauge sudaro privatusis sektorius ir Komisija, stiprina tarpšakinį bendradarbiavimą, puoselėjo inovacijas ir taip sukūrė vertę.

Programos „Horizontas 2020“ planas labai prisidėti prie darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo vykdomas laiku. Nors programa tesudaro 10 proc. visų viešųjų išlaidų moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, makroekonominiai modeliai rodo, kad iki 2030 m. jos socioekonominio poveikio vertė turėtų siekti 600 mlrd. EUR ir jis turėtų užtikrinti 179 000 darbo vietų¹⁵. Be to, programa padeda siekti ES politikos tikslų, nes yra orientuota į pažangų mokslą, pramonės pirmavimą ir visuomenės uždavinius¹⁶.

Kokybę užtikrina svarbiausiu pasirinktas kompetencijos principas. Tai, kad pagrindiniu finansavimo skyrimo kriterijumi pasirinkta kompetencija, padėjo pasiekti, kad pirmosios programos „Horizontas 2020“ mokslinės publikacijos jau yra cituotos

¹⁰ EP T8-0253/2017, Pranešimas dėl programos „Horizontas 2020“ įgyvendinimo vertinimo atsižvelgiant į jos tarpinį vertinimą ir pasiūlymą dėl Devintosios bendrosios programos.

¹¹ EESRK informacinis pranešimas INT/807 „Programa „Horizontas 2020“ (vertinimas)“.

¹² Regionų komiteto nuomonė SEDEC-VI/026 „Programos „Horizontas 2020“ vietos ir regionų matmuo ir nauja bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa“.

¹³ 2017 m. gruodžio 1 d. priimtos Tarybos išvados „Nuo programos „Horizontas 2020“ tarpinio vertinimo link devintosios bendrosios programos“, <http://www.consilium.europa.eu/media/31888/st15320en17.pdf>.

¹⁴ ERAC 1207/17, Europos mokslinių tyrimų erdvės ir inovacijų komiteto nuomonė dėl programos „Horizontas 2020“ tarpinio vertinimo ir pasirengimo kitai bendrajai programai

¹⁵ SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 8.4 skirsnis, p. 141 ir p. 144.

¹⁶ Vis dėlto darnaus vystymosi ir klimato kaitos sritims skirtų išlaidų tikslai dar nepasiekti, todėl paskutinėje darbo programoje pasistengta labiau.

dukart dažniau negu vidutiniškai pasaulyje. Patentų, gautų pasinaudojus programa, kokybė ir komercinės vertės tikimybė didesnė negu panašių kitur gautų patentų. Pagal programą „Horizontas 2020“ jau paremta maždaug 17 Nobelio premijos laureatų.

Esminis supaprastinimas buvo naudingas. Atlikus didelį supaprastinimą, pavyzdžiui, priėmus vienintelį taisyklių rinkinį, įvedus elektroninę dotacijos susitarimų pasirašymą ir bendravimą su dalyviais vieno langelio principu per dalyvių portalą, nustatčius vienodą kompensavimo normą ir privalomą nustatyto dydžio sumą netiesioginėms išlaidoms padengti, smarkiai sumažėjo administracinė našta ir išlaidos, todėl gerokai sutrumpėjo trukmė iki dotacijos skyrimo (110 dienų trumpiau negu 7 BP). Suinteresuotieji subjektai vertina supaprastintą finansavimo modelį – jį taikant gavėjų bendro finansavimo lygis nesumažėjo.

Programa „Horizontas 2020“ aiškiai įrodė Europos pridėtinę vertę. Ji užtikrina masto, aprėpties ir spartos ekonomiją, palyginti su nacionaline ir regionine parama moksliniams tyrimams ir inovacijoms, ir taip didina ES, kaip vietos moksliniams tyrimams ir inovacijoms, patrauklumą. Programos papildomumas labai didelis, t. y. ji nepakeičia nacionalinio finansavimo¹⁷. Programos sudedamųjų dalių, kuriose dotacijos gavėjas yra vienas (pavyzdžiui, MVI priemonė, Europos mokslinių tyrimų tarybos ir Marie Skłodowskos Curie veiksmas), Europos pridėtinė vertė sukurama tuo, kad konkuruojama visos Europos mastu ir struktūrinamos nacionalinės MTI sistemos.

Programa „Horizontas 2020“ yra ekonomiškai naudinga. Programos administravimo išlaidos yra mažesnės negu 7 BP, nes nemaža dalis programos įgyvendinimo užduočių pavesta specializuotoms vykdomosioms įstaigoms, o įgyvendinimo darną užtikrina programos „Horizontas 2020“ bendrasis paramos centras. Administracinės išlaidos nesiekia planuotos 5 proc. ribos. Jos ypač mažos vykdomosiose įstaigose ir EIT.

Pagal programą remiamų partnerystės iniciatyvų vertinimai rodo, kad jos veiksmingai pritraukė didelį papildomą privatųjį ir viešąjį finansavimą ir padėjo derinti MTI prioritetus visoje Europoje.

Atlikus tarpinį EIT vertinimą prieita prie išvados, kad institutas padeda šalinti struktūrinius ES inovacijų pajėgumo trūkumus. EIT žinių ir inovacijų bendrijos skatina glaudžiai realiai susieti švietimą, mokslinius tyrimus ir inovacijas pasaulinių uždavinių sampnyje ir taip kuria ES vertę. EIT yra platforma, kurioje inicijuojamos ir plečiasi žinių ir inovacijų bendrijos, kurių švietimo programose integruotai taikomos techninės žinios, ugdomas verslumas, vykdoma švietimo veikla inovacijų klausimais, atsiveria galimybė tiesiogiai bendrauti su įmonėmis ir užtikrinamas tarptautinis judumas.

Pagal 185 straipsnį sukurtos viešojo sektoriaus subjektų partnerystės organizacijos, pavyzdžiui, „Eurostars2“, Jungtinė Baltijos jūros mokslinių tyrimų ir plėtros programa (BONUS),

užmezgė ilgalaikius partneriškus ryšius MTI srityje, sukūrė tinklus, jungiančius mokslinių tyrimų finansuotojus ir vyriausybes, ir taip padeda kurti Europos mokslinių tyrimų erdvę (EMTE). Jos pritraukia dideles investicijas į tarptautinius mokslinių tyrimų projektus svarbiose politikos srityse ir aktyviau veikia pasaulyje. Pagrindinė visų **pagal 187 straipsnį įsteigtų viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijų,** pavyzdžiui, „CleanSky2“ ir Biologinės pramonės sektorių bendrosios įmonės, stiprybė yra jų pajėgumas įtraukti strateginius pramonės partnerius ir daryti jiems įtaką Sąjungos

¹⁷ SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 8.2.2.3 skirsnis, p. 114.

prioritetinėse veiklos srityse, nepaisant sienų ir verslo sektorių ribų, ir jų tiesioginis įnašas siekiant konkurencingumo ir ES politikos tikslų. Kurdamos ilgalaikius bendradarbiavimo ikikonkurencinėje aplinkoje tinklus, kurie suburia anksčiau nesusijusius suinteresuotuosius subjektus, šios organizacijos sujungia viso inovacijos ciklo veiklas ir padeda įveikti savo sektorių susiskaidymą. Prieita prie išvados, kad **sutartinės viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijos**, pavyzdžiui, „Ateities gamyklos“ (FoF) ir „Efektyviai energiją naudojančios pastatai“, iš esmės pasiekė savo tikslus, jos valdomos lanksčiai ir efektyviai, suburia didžiuosius pramonės subjektus ir įtraukia juos į pagal ES orientuojamas strategijas, pasiekia abipusį sutarimą su pramonės atstovais dėl rezultatų, labai skaidrios ir atviros dalyviams, įskaitant MVI.

3. PATIRTIS, ĮGYTA SIEKIANT DIDINTI BŪSIMŲ BENDRŲJŲ PROGRAMŲ POVEIKĮ

Pagrindinis nuodugnaus tarpinio vertinimo tikslas – padaryti išvadas ateičiai remiantis stipriųjų ir silpnųjų pusių analize. Tai padės geriau įgyvendinti programą „Horizontas 2020“ paskutiniaisiais trejais metais (2018–2020 m.), taip pat EIT ir 185 ir 187 straipsnių iniciatyvas.

Atlikus jungtinį vertinimą įgyta ilgesniam laikotarpiui naudinga patirtis¹⁸. Ja bus pasinaudota rengiant būsimą bendrąją programą laikotarpiui po 2020 m. Paskutinėje – 2018–2020 m. – „Horizonto 2020“ darbo programoje jau išbandomi kai kurie sprendimai, kuriuos rengiant atsižvelgta į ilgesniam laikui sukaupią patirtį, pavyzdžiui, būsimos Europos inovacijų tarybos bandomasis etapas ir vienkartinių išmokų, kaip išlaidų kompensavimo alternatyvos, naudojimas kai kuriose srityse.

Toliau pateikta svarbiausios įgytos patirties ir tobulintinų sričių apžvalga.

3.1. Investuoti su didesniu užmoju

Nustatyta, kad programos „Horizontas 2020“ finansavimas nepakankamas: padidėjus patrauklumui ir nemažtant susidomėjimui, susidarė didžiulis paraiškų perteklius (patenkinta tik 11,6 proc. paraiškų, palyginti su 18,5 proc. Septintojoje bendrojoje programoje). Norint finansuoti visus pasiūlymus, kurie po nepriklausomo vertinimo įveikė aukštą kokybės kartelę, būtų prireikę dar 62,4 mlrd. EUR. Dėl nepakankamo finansavimo daug žadančiam Europos MTI potencialui susidaro alternatyviųjų sąnaudų – pareiškėjai švaisto išteklius (apskaičiuota, kad rengiant pasiūlymus kasmet išleista 636 mln. EUR¹⁹).

Reaguodamas į programos „Horizontas 2020“ tarpinį vertinimą, Europos Parlamentas, pritariant Regionų komitetui, panašiai kaip ir kiti, ragina ES vengti dabartinės programos biudžeto mažinimo, o būsimai programai skirti bent 120 mlrd. EUR. EMTEK ragina užtikrinti biudžeto ir užmojų proporcingumą. Panašiai, Tarybos išvadose pabrėžtas poreikis teikti prioritetą MTI visose susijusiose ES politikos srityse ir numatyti daug lėšų būsimai programai.

Lamy aukšto lygio grupė rekomenduoja moksliniams tyrimams ir inovacijoms suteikti pirmenybę ir skirti jiems didesnę finansavimą iš ES ir iš valstybių narių biudžetų. Grupė teigia, kad po 2020 m. vykdysimos programos biudžeto padvigubinimas būtų geriausia

¹⁸ SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 12 skirsnis, p. 186.

¹⁹ SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 7.3.2 skirsnis, p. 60.

įmanoma ES investicija norint suderinti ES ir jos pagrindinių konkurentų investicijas ir panaudoti nefinansuotų aukštos kokybės pasiūlymų potencialą, kuris dabar švaistomas (t. y. siekti finansuoti bent 30 proc. aukštos kokybės pasiūlymų).

Komisija įsidėmėjo Aukšto lygio grupės ir kitų ES institucijų raginimą būsimoje bendrojoje programoje daugiau investuoti į MTI atsižvelgiant į dabartinės programos stipriąsias puses ir Europos pridėtinę vertę. Norint pasiekti užsibrėžtus 3 proc. ES BVP moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, kartu su ES finansavimu MTI turėtų būti skiriamas tokio pat didelio užmojo nacionalinis ir regioninis finansavimas.

3.2. Toliau paprastinti

Programoje „Horizontas 2020“ matyti didelė supaprastinimo pažanga, palyginti su 7 BP, tačiau paprastinimas yra nuolatinė pastanga ir tobulinti reikia nuolatos.

ES institucijos atkreipė dėmesį ir palankiai vertino nemažą supaprastinimo pažangą ir kartu pabrėžė poreikį tai tęsti. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomone, dėl supaprastinimo plečiasi pareiškėjų ratas, o EMTEK nuolatinį paprastinimą suvokia kaip būdą kurti dar patogesnes priemones ir taisykles.

Lamy aukšto lygio grupės užmojis – pasiekti, kad ES taptų patraukliausia mokslinių tyrimų ir inovacijų finansuotoja pasaulyje (rekomendacija „#7 Paprastinti toliau“). Tuo tikslu pirmenybę apskritai reikia skirti poveikiui, o ne procesams, pavyzdžiui, kuo labiau sumažinant dokumentų skaičių, padidinant kvietimų teikti pasiūlymus lankstumą (be kita ko, leidžiant lanksčiau rinktis priemones ir sąnaudų apskaičiavimą) ir MTI konsorciuose prisitaikant prie kintančių tendencijų ir naujų galimybių. Grupė siūlo svarstyti, ar sumažinti ataskaitų teikimo išipareigojimus, juos keičiant galimybe nuolat realiuoju metu gauti duomenis apie projektų poveikį.

Komisija toliau ryžtingai vykdo paprastinimą, be kita ko, paskutinės „Horizonto 2020“ darbo programos bandomaisiais veiksmais. Atsižvelgdama į šių bandomųjų veiksmų patirtį, Komisija tęs paprastinimą, kad padėtų paspartinti inovacijos ciklus ir sumažinti administracinę naštą. Todėl Komisija svarstys galimybes: supaprastinti dabartinę realiųjų išlaidų kompensavimo sistemą; padidinti įprastų apskaitos metodų priimtinumą; dažniau naudoti vienkartinės išmokas už atliktą projektinę veiklą ir kitokias paprastesnes finansavimo formas; mažinti pasiūlymų rengimo ir pateikimo naštą; sutrumpinti laikotarpį iki dotacijos skyrimo ir patobulinti pareiškėjams pateikiamus atsiliepimus.

3.3. Palaikyti proveržio inovacijas

Iš dalies ES bendrųjų programų dėka Europa yra tapusi pasauliniu mokslo centru. Tačiau inovacijų srityje ji tokio lygio nepasiekė. „Horizonto 2020“ tarpiniame vertinime nurodyta keletas būdų, kaip palaikyti rinką kuriančias proveržio inovacijas, tačiau daroma išvada, kad toks palaikymas turi būti gerokai didesnis; pavyzdžiui, tik palyginti mažai dotacijas gaunančių įmonių pasinaudoja programos „Horizontas 2020“ finansinėmis priemonėmis²⁰. Tai gali stabdyti Europos ir tarptautinio lygmens jaunų novatoriškų įmonių augimą.

²⁰ SWD (2017) 220, Nuodugnus programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 8.2.2.3 skirsnis, p. 111 ir p. 123.

Europos Parlamentas taip pat pabrėžė, kad svarbu palaikyti inovacijas apskritai ir ypač radikalias inovacijas bei jų masinį diegimą, o Tarybos išvadose akcentuojama, kad svarbu palaikyti visą inovacijų vertės grandinę, įskaitant labai rizikingas radikalias inovacijas, o galima būsima Europos inovacijų taryba turėtų palaikyti proveržio inovacijas ir novatoriškų bendrovių veiklos masto didinimą. Ši idėja keliama ir Regionų komiteto bei EMTEK nuomonėse.

Lamy aukšto lygio grupė rekomenduoja palaikyti inovacijas, pavyzdžiui, technologines, socialines, verslo modelių inovacijas, visose ES politikos srityse. Tada atsirastų visų pirma bendra reglamentavimo sistema, kuri bus palanki verslumui ir prisidės prie Europos pramonės konkurencingumo pasaulinėje rinkoje ir jos pirmavimo dabar vykstančios pramonės revoliucijos sąlygomis (rekomendacija „#2 Kurti tikrą ateities rinkas kuriančią ES inovacijų politiką“). Lamy grupė siūlo palaikyti novatoriškas idėjas (ir į jas investuoti), kurias galima sparčiai plėtoti pasitelkus Europos inovacijų tarybą, įgaliotą investuoti į verslininkus ir verslus (nepriklausomai nuo jų dydžio, sektoriaus ar brandos), kuriančius įvairias technologijas ir šakas jungiančias rizikingas ir sparčiai plėtoti tinkamas inovacijas. Ji taip pat rekomenduoja (rekomendacija „#4 Rengti ES MTI programas siekiant didesnio poveikio“), kad Europos inovacijų taryba parengtų naujus pasiūlymų vertinimo ir atrankos procesus, padedančius identifikuoti labiau tinkančius didelės rizikos ir didelės grąžos projektus, lanksčiau administruotų dotacijas (priimtų sprendimus dėl tęsimo ar stabdymo) ir pakęstų nesėkmes.

Komisija pripažįsta augančią rinkas kuriančių inovacijų svarbą²¹ ir svarstys būdus, kaip toliau jas palaikyti ateityje pasitelkiant dabar vykdomus veiksmus bendrosios skaitmeninės rinkos, energetikos sąjungos ir kapitalo rinkų sąjungos srityse. Rizikos kapitalas Europoje tesiekia penktadalį to, kas yra JAV. Naujos kartos bendradarbiavimu pagrįstos ir skaitmeninės ekonomikos bendrovių daugiausia atsiranda JAV ir Azijoje. Komisija jau ėmėsi veiksmų formuoti pramonės politiką, skaitmeninti ES pramonę ir plėtoti bendradarbiaujamąją ekonomiką²².

Remiantis laimėjimais, pasiektais inovacijas remiant MVĮ priemonės lėšomis, bendradarbiavimo projektais ir viešojo ir privačiojo sektorių partneryste, būsimos bendrosios programos parama turėtų būti teikiama sparčiau ir lanksčiau. Siekiant pritraukti naujas sparčiai augančias novatoriškas bendroves ir išplėsti jų veiklos mastą iki tarptautinio ir Europos lygio, pagerinti MTI rezultatų įsisavinimą rinkoje ir paspartinti inovacijų sklaidą, bendrojoje programoje reikėtų pasinaudoti dotacijų ir finansinių priemonių galimybe vienas kitas papildyti. Tikslas, kurio turėtų siekti Europa, – išsiveržti į pirmąsias rinkas kuriančių novatorių gretas. Todėl paskutinėje „Horizontas 2020“ darbo programoje pradėtas pirmas bandomasis būsimos Europos inovacijų tarybos etapas. Atsižvelgiant į patirtį, sukauptą per šį pirmą etapą, ir pasinaudojus strateginiu neseniai įsteigtos Novatorių aukšto lygio grupės²³ palaikymu bus sprendžiama dėl visavertės Europos inovacijų tarybos.

²¹ SWD (2017) 220, Nuodugnų programos „Horizontas 2020“ tarpinis vertinimas, 8.2.2.3 skirsnis, p. 111, ir 8.2.3.3 skirsnis, p. 123.

ES pramonės politika, žr. COM(2017) 479

²³ <https://ec.europa.eu/research/eic/index.cfm?pg=hlg>

3.4. Padidinti poveikį orientuojantis į misiją ir įtraukiant piliečius

Tarpinis vertinimas rodo, kad reikia siekti didesnio poveikio ir labiau pasitelkti piliečius²⁴. Tai svarbu ne tik tam, kad pagerėtų informavimas apie tai, kaip MTI padeda spręsti visuomenės uždavinius ir pasitikti technologijų iššūkius; įtraukiant piliečius, vartotojus ir galutinius naudotojus į programos darbotvarkės formavimą (bendras projektavimas) ir įgyvendinimą (bendras kūrimas) gausėja inovacijų, nes skatinamos naudotojų poreikiais grindžiamos inovacijos ir novatoriškų sprendimų paklausa. Kartu taip bus pasinaudota proga ateityje taikyti labiau į poveikį ir misiją orientuotą požiūrį²⁵. „Horizonto 2020“ darbo programos jau padeda persiorientuoti į misiją ir tam tikslui jose taikoma prioritetinių sričių koncepcija.

Visos ES institucijos pabrėžia, kad svarbu labiau įtraukti piliečius ir padidinti bendrosios programos poveikį. Regionų komitetas labai aiškiai ragina taikyti naują į papildomumą orientuotą ir misija pagrįstą požiūrį. EMTEK ir Tarybos išvadose nurodoma, kad reikia nuolat palaikyti glaudesnę ryšį su visuomene, ir raginama svarstyti į misiją orientuoto požiūrio galimybę.

Lamy aukšto lygio grupė šia analize pasinaudoja keliose savo rekomendacijose. Ji siūlo apibrėžti transformacijos potencialą turinčias MTI misijas, kurioms įgyvendinti pritraukiama daug subjektų ir investuotojų, be kita ko, vykdant inovacijų viešuosius pirkimus (rekomendacija „#5 Laikytis į misiją ir poveikį orientuoto požiūrio siekiant spręsti pasaulines problemas“). Lamy grupė tvirtina, kad bendra tokioms misijoms apibrėžti taikoma atskaitos sistema turi būti JT darnaus vystymosi tikslai. Ji ragina apibrėžiant misijas įtraukti visuomenę ir skatina piliečius prisidėti prie mokslo kūrimo (rekomendacija „#8 Mobilizuoti ir įtraukti piliečius“). Ji pasisako už veiksmingesnį ES MTI simbolinį įvaizdį, pavyzdžiui, plačiau informuojant apie ES MTI rezultatus ir poveikį (rekomendacija „#11 Suvokti poveikį ir geriau apie jį informuoti“). Siekiant skatinti inovacijas, Lamy grupės ataskaitoje į inovacijų politikos formavimą rekomenduojama visapusiškai įtraukti sektorių politiką. Jos nuomone, svarbu rengti programą pirmiausia galvojant apie paskirtį ir poveikį, o ne apie priemones, ir įvesti precizišką pasiūlymų vertinimo sistemą bei didinti lankstumą (rekomendacija „#4 Rengti ES MTI programas siekiant didesnio poveikio“).

Paskutinėje „Horizonto 2020“ darbo programoje Komisija jau iš dalies pasinaudojo įgyta patirtimi, susijusia su poveikiu ir bendravimu su piliečiais, pavyzdžiui, numatė aiškesnes poveikio deklaracijas ir aktyvesnę mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą ir panaudojimą. Būsima programa nuo pat pradžios turėtų būti rengiama numatant aiškius intervencijos principus ir diferencijuotą pasiūlymų vertinimą. Jos pradžioje bus suformuluoti aiškūs ir, kiek įmanoma, pamatuojami ilgalaikio poveikio lūkesčiai, vidutinės trukmės rezultatai ir artimiausio laikotarpio pasiekimai, padedantys siekti ES politikos prioritetų, JT darnaus vystymosi tikslų ir Paryžiaus susitarimo įgyvendinimo.

Remiantis tarpiniu vertinimu ir atsižvelgiant į 2018–2020 m. „Horizonto 2020“ darbo programų taikymo sritį ir esmę, būsimos programos misijos (mokslinė, technologinė, socialinė ir kitos) turėtų pasiekti didesnę poveikį, užtikrinti geresnę informavimo veiklą ir skatinti laikytis sisteminio požiūrio. Jos turėtų atitikti ES politikos tikslus, suteikti

²⁴ Tam pritarta ir Aukšto lygio ekspertų grupės, atlikusios 7 BP *ex-post* vertinimą, rekomendacijoje „skatinti piliečius domėtis mokslu“, COM(2016) 5 *final*.

²⁵ Taip pat rekomendacijoje „daugiausia dėmesio skirti esminiams pasaulinio konteksto uždaviniams ir galimybėms“, COM(2016) 5 *final*.

sparnus vaizduotei (paskatinti žmones drauge svarstyti vertybes, įtraukti juos į procesą ir sukelti pasididžiavimo, kad yra europiečiai, jausmą), megzti ryšius tarp disciplinų ir sektorių ir siekti daugiau, nei šiuo metu įmanoma.

3.5. Didinti sinergiją su kitomis ES finansavimo programomis ir ES politikos kryptimis

„Horizonto 2020“ ir kitų ES programų, tokių kaip Europos struktūriniai ir investicijų fondai (ESI fondai), Europos strateginių investicijų fondas, išorės santykių priemonės, Europos infrastruktūros tinklų priemonė ir bendra žemės ūkio politika, sinergija jau egzistuoja. Ji turėtų būti toliau stiprinama; reikėtų didinti jos veiksmingumą ir efektyvumą²⁶. Visų pirma, pasinaudojant sinergija su ESI fondais ir pažangiosios specializacijos strategijomis²⁷, per pastarąjį dešimtmetį mažesnių rezultatų pasiekiančiuose regionuose sukurti MTI pajėgumai bendrosios programos remiamuose projektuose galėtų būti panaudoti geriau ir užtikrinti aktyvesnį dalyvavimą tarptautiniuose MTI tinkluose ir veikloje.

Europos Parlamento nuomonėje iškeliamas ES finansavimo programų sinergija, kuri labai svarbi siekiant padidinti investicijų veiksmingumą, ypač vykdant pažangiosios specializacijos strategijas. Parlamentas ragina didinti būsimos bendrosios programos ir kitų specializuotų ES fondų sinergiją siekiant remti MTI. EMTEK nuomonėje nurodoma, kad ESI fondų ir bendrosios programos sinergija turėtų būti kuriama sisteminiu lygmeniu, dar programavimo etape. Tarybos išvadose panašiai raginama užtikrinti sinergiją, nuoseklumą, suderinamumą ir papildomumą.

Lamy aukšto lygio grupė rekomenduoja būsimų finansavimo programų intervencijos principus parengti taip, kad jos vienos kitas papildytų, sustiprintų ir būtų sąveikios tam, kad būtų prisidėta prie gebėjimų stiprinimo inovacijų požiūriu atsiliekančiuose regionuose (rekomendacija „#6 Racionalizuoti ES finansavimo pasiūlos spektrą ir pasiekti sinergiją su struktūriniais fondais“).

Komisija pasinaudos patirtimi, sukaupia bendrai įgyvendinant šios kartos finansavimo programas (pavyzdžiui, pažangumo ženklo²⁸ diegimo patirtimi), ir dės pastangas didinti sinergiją nuo pat programos rengimo etapo, siekdama užtikrinti, kad priemonių ir programų visuma aprėptų visą inovacijų grandinę. Tai bus vykdoma prioritetus labiau suderinant tarpusavyje, padidinant bendro finansavimo schemų lankstumą, kad būtų sutelkta ištekliai ES lygmeniu, ir pagerinant taisyklių suderinamumą (pavyzdžiui, sudarant sąlygas automatiškai taikyti pažangumo ženklą). Būsimoji programa taip pat toliau padės formuoti politiką.

3.6. Stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą

Siekiant užtikrinti galimybę pasiekti talentus, žinias, praktinę patirtį, įrenginius ir rinkas visame pasaulyje, veiksmingai spręsti pasaulinius uždavinius ir įgyvendinti pasaulinius įsipareigojimus būtinas tarptautinis bendradarbiavimas. Programa „Horizontas 2020“ susilaukė didelio tarptautinio dėmesio ir buvo atvira pasauliui, tačiau, palyginti su 7 BP,

²⁶ Tam pritarta ir Aukšto lygio ekspertų grupės, atlikusios 7 BP *ex-post* vertinimą, rekomendacijoje „derinti mokslinių tyrimų ir inovacijų priemones“; COM(2016) 5 *final*.

²⁷ Komunikatas „Inovacijų stiprinimas Europos regionuose: atsparus, integracinis ir tvarus teritorinio lygmens ekonomikos augimas“, COM(2017) 376.

²⁸ <https://ec.europa.eu/research/soe>

dalyvių iš trečiųjų šalių skaičius sumažėjo, taigi tarptautinį bendradarbiavimą reikia toliau intensyvuoti, kad būtų nuolat stiprinama Europos MTI kompetencija ir konkurencingumas ir sprendžiami pasauliniai visuomenės uždaviniai.

Europos Parlamentas ragina stiprinti MTI tarptautinį bendradarbiavimą, be kita ko, su asocijuotosiomis šalimis partnerėmis ir besiformuojančios rinkos ekonomikos šalimis, kiek įmanoma, konkrečiais veiksmais. Be to, Parlamentas pabrėžia mokslo diplomatijos vertę. Tarybos išvadose pakartojama abipusiškumo svarba.

Panašiai tai vertina Lamy aukšto lygio grupė (rekomendacija „#10 Tarptautinį bendradarbiavimą MTI srityje padaryti ES MTI prekės ženklą“). Grupė rekomenduoja toliau skatinti tarptautinio bendradarbiavimo veiksmus, leisti į programą įtraukti pačius geriausius ir remti galimybę dalyvauti visiems, jei šalys partnerės abipusiškai vykdo bendrą finansavimą.

Komisija pritaria, kad svarbu stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą. Būtent to siekiama paskutine „Horizonto 2020“ darbo programa. Reikėtų svarstyti kompetencija MTI srityje pagrįstus trečiųjų šalių asocijavimo kriterijus ir taisykles. Siekiant užtikrinti, kad ES tyrėjai dirbtų su geriausiais ir tinkamiausiais MTI partneriais visame pasaulyje, būsimos programos poveikio vertinime galima svarstyti kelis tarptautinio bendradarbiavimo skatinimo būdus.

3.7. Didinti atvirumą

Esama poreikio pasinaudoti didele pažanga, pasiekta suteikiant platesnei mokslininkų bendruomenei ir visuomenei atvirą prieigą prie mokslinių publikacijų ir duomenų, subrandintų gavus „Horizonto 2020“ lėšų. Tačiau iki šiol atvirai prieinamos mažiau nei 70 proc. publikacijų, subrandintų įgyvendinant „Horizontą 2020“, ir aiškių gerėjimo ženklų nematyti.

Europos Parlamento nuomonėje pritarta bendram atviros prieigos principui, o EMTEK mano, kad „Horizonto 2020“ nuostata dėl šimtaprocentinės atviros prieigos labai aiškiai prisideda prie žinių sklaidos. Svarbu, kad Tarybos išvadose dėl perėjimo prie Atvirojo mokslo sistemos²⁹ suteikiama vertingų gairių ateičiai, o Tarybos išvadose dėl programos „Horizontas 2020“ tarpinio vertinimo pabrėžtas atvirojo mokslo vaidmuo didinant poveikį ir skaidrumą.

Atvirojo mokslo (ir konkrečiai atviros prieigos) skatinimas yra minimas visoje Lamy aukšto lygio grupės ataskaitoje kaip pagrindiniai principai, kuriais reikia vadovautis ir už kurių taikymą reikia atlyginti (rekomendacija „#3 Ugdyti ateičiai ir investuoti į žmones, kurie atneš permainų“).

Komisija toliau plėtos atvirojo mokslo darbotvarkei³⁰ palankią politiką. Remiantis „Horizonto 2020“ įgyvendinimo patirtimi, reikėtų suteikti atvirą prieigą prie visų publikacijų, o visi duomenys turėtų tapti surandami, prieinami, sąveikūs ir pakartotinai panaudojami (FAIR principas). Komisija ieškos būdų, kaip pasiekti, kad būsimoje bendrojoje programoje būtų visapusiškai užtikrintas mokslo atvirumas, kaip būdas didinti mokslinę kompetenciją, pasinaudoti piliečių dalyvavimu, pasiekti geresnį rezultatų atkuriamumą ir plėsti pakartotinį mokslinių tyrimų duomenų naudojimą.

²⁹ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9526-2016-INIT/lt/pdf>

³⁰ <https://ec.europa.eu/research/openscience/>

3.8. Racionalizuoti finansavimo pasiūlos spektrą

Racionalizuojant „Horizonto 2020“ finansavimo pasiūlos spektrą reikia ypač pasitempti. Visų pirma racionalizuotina partnerystės priemonių ir iniciatyvų pasiūla³¹. Suinteresuotieji subjektai teigia, kad priemonės ir iniciatyvos dėl jų gausos ir sudėtingumo yra sunkiai suprantamos, todėl gali atsirasti dubliavimosi. Šiuo metu taikomų partnerystės formų reforma suteiktų galimybę panaudoti visą jų potencialą siekiant plataus užmojo politikos tikslų.

Europos inovacijos ir technologijos instituto vertinime nustatyta, kad reikia toliau plėtoti sinergiją su kitomis ES iniciatyvomis nuo pat programavimo etapo. Įmanoma racionalizuoti atitinkamus Europos inovacijos ir technologijos institutui ir žinių ir inovacijų bendrijoms keliamus tikslus, kad jie taptų aiškiais ir pamatuojamais uždaviniais; žinių ir inovacijų bendrijų vaidmenį ES MTI panoramoje taip pat reikia apibrėžti geriau. 185 straipsnio įgyvendinimo vertinime daroma išvada apie paramos ES viešojo sektoriaus subjektų bendradarbiavimui perteklių – pernelyg daug panašių iniciatyvų veikia nepakankamai derėdamos tarpusavyje ir su programa „Horizontas 2020“. 187 straipsnio įgyvendinimo vertinime daroma išvada, kad viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės veiklą reikia labiau susieti su ES, nacionaline ir regionine politika, ir raginama persvarstyti pagrindinius veiklos rezultatų rodiklius. Sutartinių viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijų vertinime nustatyta iššūkių, susijusių su skirtingų organizacijų tarpusavio derėjimu, ir poreikis didinti jų sinergiją su tokiomis iniciatyvomis kaip žinių ir inovacijų bendrijos.

EMTEK nuomone, ypač skubu racionalizuoti finansavimo planus, viešojo sektoriaus subjektų bendradarbiavimą laikant itin svarbia koordinuoto nacionalinių ir ES MTI įgyvendinimo priemone. Konkurencingumo tarybos išvadose panašiai pabrėžta, kad esama MTI ekosistema tapo pernelyg sudėtinga ir kad visoms partnerystės iniciatyvoms reikia turėti atsitraukimo nuo bendrosios programos finansavimo strategiją. Europos Parlamentas ragina ES finansavimo pasiūlos spektrą padaryti mažiau sudėtingą.

Tiek bendrosios programos, tiek kitų priemonių racionalizavimą prioritetu taip pat laiko Lamy aukšto lygio grupė (rekomendacija „#6 Racionalizuoti ES finansavimo pasiūlos spektrą“). Jos nuomone, MTI finansavimo planų įvairovė kelia riziką, kad, pirmenybę teikiant geriau juose susigaudančių subjektų konkurencijai, menks kompetencija. Ji rekomenduoja panaikinti trečdalį MTI finansavimo planų, priemonių ir akronimų. Konkretiškai partnerystės klausimu grupė rekomenduoja ES bendrą finansavimą skirti tik toms partnerystės organizacijoms, kurių rezultatai aiškiai naudingi ES misijoms, naudojant supaprastintą ir lankstų bendro finansavimo mechanizmą (rekomendacija „#9 Geriau suderinti ES ir nacionalines investicijas į MTI“). Galiausiai grupė rekomenduoja žinių ir inovacijų bendrijas tiesiogiai įtraukti į po 2020 m. vykdysimą ES MTI programą

³¹ Programa „Horizontas 2020“, be atėties ir besiformuojančių technologijų pavyzdinių iniciatyvų ir žinių ir inovacijų bendrijų, remia dvi plačias partnerystės kategorijas: partnerystę, kurioje daugiausia dalyvauja pramonės atstovai, t. y. 187 straipsnio iniciatyvos, arba viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijos ir sutartinės viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės organizacijos; ir partnerystę, kurioje daugiausia dalyvauja valstybės narės, t. y. 185 straipsnio iniciatyvos, arba viešojo sektoriaus subjektų partnerystės organizacijos, ERA-NET bendrojo finansavimo veiksmai, Europos bendros programos bendras fondas ir bendro programavimo iniciatyvos.

ir taip nuosekliau jas panaudoti pasauliniams uždaviniams spręsti (rekomendacija „#3 Ugdyti ateičiai ir investuoti į žmones, kurie atneš permainų“)³².

Komisija palankiai vertina šiuos vertinimus. Artimiausiu metu Komisija stengsis pagerinti dabartinio etapo veiklos efektyvumą, pasinaudodama metiniais darbo planais ir metinėmis darbo programomis pagal atitinkamuose vertinimuose pateiktas rekomendacijas. Ilgiau užtruks apsvarstyti, kaip naudos gavėjų labai racionalizuoti skirtingas ES MTI priemones ir finansavimo planus, nesukeliant kliūčių pasiekti ES politikos tikslus. Būsima Europos inovacijų taryba galėtų sudaryti sąlygas racionalizuoti inovacijų paramos sistemas. Galimos MTI misijos galėtų būti panaudotos siekiant suteikti struktūrą žinių ir inovacijų bendrijoms, kad šios turėtų aiškesnius tikslus, geriau vykdytų komunikaciją ir pasiektų didesnę poveikį.

Komisija taip pat ketina, vertindama būsimos programos poveikį, išnagrinėti partnerystės formų (be kita ko, žinių ir inovacijų bendrijų, ateities ir besiformuojančių technologijų pavyzdinių iniciatyvų) racionalizavimo būdus, padidinti jų atvirumą ir skaidrumą ir susieti jas su būsimo ES MTI misijomis ir strateginiais prioritetais. Per strateginį svarstymą Komisija nagrinės, pavyzdžiui, pajėgumų papildomumą, aktualumą ES, valstybių narių ir kitų suinteresuotųjų subjektų sutartiems politiniams prioritetams, lankstumą, nuo pat pradžios numatytas atsitraukimo strategijas ir poveikio, kurio negalima pasiekti vien bendrąja programa, užtikrinimą.

4. PERSPEKTYVA

Iki šiol programa „Horizontas 2020“ buvo ES sėkmės istorija, kurios Europos pridėtinė vertė nepaneigiama. Remiantis teigiamomis tarpinio vertinimo išvadomis, suinteresuotųjų subjektų atsiliepimais ir Lamy aukšto lygio darbo grupės raginimu „siekti evoliucijos, ne revoliuciją“, reikalingas tolesnis bendrosios programos tikslinimas ir optimizavimas, o ne esminė jos pertvarka.

Komisija palankiai vertina Lamy aukšto lygio grupės rekomendacijas ir pagal poreikį atsižvelgs į jas rengdama naują bendrąją programą, kad užmojo siekti pasaulinio pirmavimo mokslo ir inovacijų srityje kartelę iškeltų dar aukščiau.

³² Aukšto lygio darbo grupės ataskaitoje dėl Europos inovacijos ir technologijos instituto konstatuotas aiškus poreikis stiprinti EIT būstinės įgaliojimus teikti pasidalijamąsias paslaugas ir ekspertines žinias žinių ir inovacijų bendrijoms (https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/eit-hlg-final-report_en.pdf).